

El llibre de l'organista Jayme Adrobau

Breda (1826-1844)

Edició a cura de
Joan Pellisa

Textos de
Joan Pellisa, Xavier Orriols, Josep Crivillé i Ramon Vilar

COL·LECCIÓ:
Calaix de solfa

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Centre de Promoció
de la Cultura Popular
i Tradicional Catalana**

Barcelona, 2011

El llibre de l'organista Jayme Adrobau

Edició a cura de Joan Pellisa

Textos de: Joan Pellisa, Xavier Orriols, Josep Crivillé i Ramon Vilar.

Col·lecció *Calaix de Solfa* núm. 14

Consell editorial de la col·lecció *Calaix de Solfa*:

Josep Albà, Xavier Bayer, Marcel Casellas, Josep Crivillé, Joan Cuscó, Xavier Orriols i Ramon Vilar.

Coedició de: DINSIC Publicacions Musicals S.L.
i del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

Primera edició: desembre de 2011

Disseny coberta: Hermini Mampel

Portada: Gravat del s.XIX del Fons d'Imatges de l'Arxiu Joan Amades (CPCPTC).

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

© dels textos: **Joan Pellisa, Xavier Orriols, Josep Crivillé i Ramon Vilar.**

© d'aquesta edició: **DINSIC Publicacions Musicals, S.L.**
Santa Anna, 10, E 3 - 08002 Barcelona
i
Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Imprès a: Impulso, Global Solutions S.A.

Dipòsit Legal: B-40044-2011

ISBN: 978-84-96753-40-2

ISBN (Generalitat de Catalunya): 978-84-393-8815-9

ISMN: 979-0-69210-734-7

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització expressa dels coeditors o entitat delegada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10, E 3a - 08002 Barcelona
Tel. 34 933180605 - Fax 34 934120501
e-mail: dinsic@dinsic.com
<http://www.dinsic.cat>
<http://www.dinsic.es> - <http://www.dinsic.com>

Presentació

El Monestir de Sant Salvador de Breda, fundat l'any 1038 pels esposos Guerau i Ermessenda de Cabrera, ha estat font de vida per una vila que li va ser concedida en la seva fundació i que ha crescut al seu recer.

Font de música, el Monestir comptava amb un orgue, situat a l'anomenada, actualment, Capella del Santíssim, amb el qual es tocava tot tipus de música popular; i és que la vida monàstica, lligada a les celebracions del poble, veia com el Pati de l'Abadia es convertia en un espai per a la dansa en les festivitats on es ballaven, segons es creu, variants del ball de morratxes.

El ball present a les festivitats breddenques va anar derivant al ball de gitanes, viu a la població des de temps immemorials.

Aquest ball popular es va celebrar a la nostra vila fins al 1948, amb l'únic parèntesi de la Guerra Civil. Posteriorment, el 1968 es va recuperar en motiu de la commemoració del 9è centenari de la fundació del Monestir de Sant Salvador de Breda. I així mateix es va fer els últims 10 anys del s. XX.

Si la música del ball de gitanes havia estat una melodia molt indefinida, el compositor fill de Breda Salvador Codina i Cabra, autor entre d'altres de conegudes sarsueles i sardanes, va compondre una música vibrant, elegant i alegre, que s'estrenà pel carnaval de 1930.

Pels anys 1900-1910 es coneix l'agrupació musical més antiga de Breda, de la qual es desconeix el nom, però se sap que en formaven part 14 músics.

De 1928 a 1942, exceptuant els anys de la Guerra Civil, va actuar al Casino un notable tercet de músics locals, format per Salvador Codina i Cabra, al violí; Josep Castanyer i Marlet, al piano, i Josep Regàs i Trunes, a la bateria.

El 1949 funcionava l'Orquestrina Breda formada per 9 músics amb diferents instruments de vent i corda i un cantant. Cap a l'any 1953 es va dissoldre després de notables actuacions.

La música, un element viu encara ara en el nostre municipi, té com tot uns inicis, i els nostres havien quedat oblidats en el nostre passat. L'obra de Mn. Jayme Adrobau, organista del Monestir de Sant Salvador, ha estat font d'inspiració i documentació per aquest llibre executat amb cura i detall, per part de Joan Pellisa, Xavier Orriols, Josep Crivillé i Ramon Vilar, que ens retorna, als vilatans de Breda, un arxiu fins ara perdut.

A nosaltres, breddencs i breddenques, haver recuperat una part del nostre passat ens omple de joia i esperem que, a vosaltres, el nostre passat us ompli de música.

Jordi Iglesias i Salip
Alcalde de Breda

EL QUADERN DE BREDÀ¹

Per Joan Pellisa

Entre milers de manuscrits centenaris, a la Biblioteca Nacional de Catalunya es conserva un petit quadern on es va escriure a tinta sobre la portada:

*Canciones
En el año 1826*

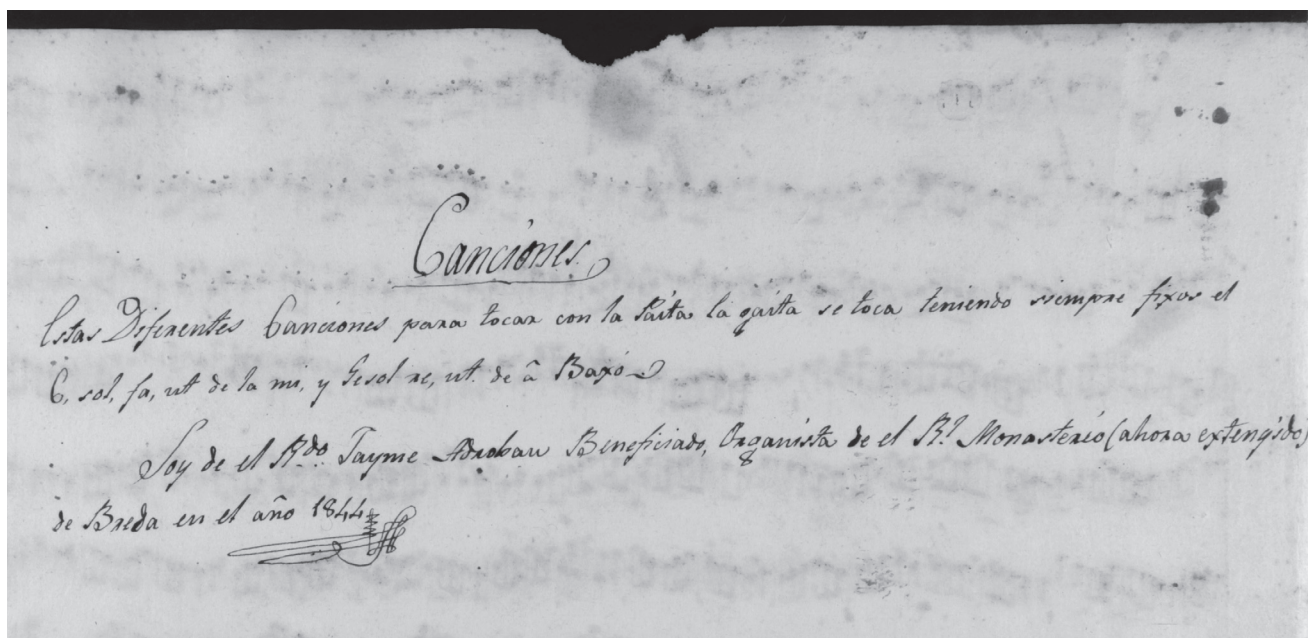
Aquest quadernet va arribar a les meues mans de la forma més casual possible, enmig d'altres papers mentre em documentava per un altre treball de recerca. La sorpresa va ser que, en obrir la portada i veure la primera pàgina, es podia llegir:

*Canciones
Estas Diferentes Canciones para tocar con la Gaita.
la gaita se toca siempre fijos el
G, sol, fa, ut de la mi, y Ge sol, re, ut de â Baxo

Soy de el R^{do}. Jayme Adrobau Beneficiado,
Organista de el R^l. Monasterio (ahora extinguido)
de Breda en el año 1844*

El primer pensament va ser que es tractava d'un quadern d'organista sense més importància que la molta que tenen tots els altres quaderns conservats, i que la paraula *gaita* es referia al registre d'orgue que també es coneix com a *cornamusa*, però el fet que especifiqui que es toca amb dues notes pedals em va fer dubtar. El fet és que les dues notes pedals (*Csolfaut* i *Gesolreut*) que es toquen fixes corresponen a un Do i un Sol, exactament els dos bordons sonors del sac. En realitat, ens trobem amb la referència escrita més antiga relativa a l'afinació del sac de gemecs.

Quan vaig veure els primers pentagrames, la sospita va ser una certesa. *Contrapás Serdá* era el títol de la primera obra, i el manuscrit continuava durant les seues pàgines amb tot tipus de música de la qual avui en dia s'estila d'anomenar popular. Contrapassos, sardanes, corrandes, cançons, caramelles, passades... Semblava un quadern de llibertats d'orgue. Però no el típic quadern, tenia alguna cosa que el feia diferent dels altres que conec. I precisament aquest és el motiu de la seua publicació.

Fragment de la portada del manuscrit original

¹ He d'agradir la col·laboració de la Laia Sànchez i en Romà Escalas.

El manuscrit i la seua procedència

El quadern que es tracta en aquestes pàgines és conservat a la Biblioteca Nacional de Catalunya amb el número de registre Ms. 893, i consta de 10 pàgines de música i 2 de text. Totes les pàgines que el conformen, excepte la primera, són pautades amb pentagrames plens de música escrita d'una sola mà, ja que la cal·ligrafia és la mateixa en tota la seua extensió. Es veu que és escrit de mans experimentades en l'escriptura de solfa, com bé ho són les d'un organista.

El manuscrit, segons paraules del mateix autor, prové de Breda (la Selva), i més concretament del monestir de Sant Salvador, fundat el 1038 de mans de l'abat Sunyer i els vescomtes Guerau i Ermessenda de Cabrera. Pràcticament vuit-cents anys després, el 1835, els últims vuit monjos benedictins van abandonar el recinte i es va donar així per acabada la vida monacal. Amb la invasió napoleònica, el 1821 es va decretar l'abandó del recinte durant tres anys, cosa que va provocar l'espoli i, un any després, l'intent de destruir l'edifici cremant-lo. Per sort, l'incendi es va poder evitar, però no l'exclaustració i desamortització catorze anys després.

El monestir de Sant Salvador era un centre de culte i econòmic important, per la qual cosa comptaven almenys amb orgue i organista, però, per desgràcia, no sabem que es conservi cap tipus de documentació referent als músics i instruments que van acompanyar la litúrgia, i encara menys de Jaume Adrobau, l'organista que es va dedicar, des de l'any 1826 fins al 1844, a escoltar i escriure la música que se sentia pels carrers de la vila.

Amb aquesta breu introducció no vull fer ni un estudi analític de la música del quadern de Breda ni un treball de concordances; aquesta publicació ha de ser més pràctica que teòrica, i només vull fer una passada pel repertori que conté.

Els quaderns d'orgue, normalment, recullen peces ballables de moda o danses paralitúrgiques per a les llibertats de les vespres de Nadal, però en aquest el gruix de material és el que avui anomenaríem folklòric o tradicional. Gran quantitat de cançons, algunes fàcilment identificables amb lletres recollides posteriorment, coples, corrandes i camalleres... Tot aquest material, juntament amb les cançons antifranceses de l'època, les peces vocals paralitúrgiques com el magnífic *Germanes amantíssims* –la lletra del qual recorda cants sibíl·lics– o la genial nadala que tanca el recull, dóna una imatge sonora de la Breda de principis del XIX. Són les músiques que es cantaven normalment: una fotografia de la cançó d'aquell temps. Per altra

banda, les passades de flabiol o cornamusa, els contrapassos, les sardanes i els balls plans, la marxa dels estaferms, el ball de gegants o els balls de barbers i hortelans, ens diuen quins instruments sonaven fora de l'església, com ho feien i amb quina funció. És curiosa la quantitat de material relacionable amb els balls de bastons: palitrocs, parrots, matadegolla, bolangera...

Sembla com si mestre Adrobau volgués fer una recreació de tota la música de Breda cinc anys després del mandat d'abandó i només un de l'intent de crema del seu monestir. Segurament la seua intenció no era aquesta, però amb el material que va recollir entre 1826 i 1844, potser sense saber-ho, l'organista Jaume Adrobau va ocupar el lloc, des del punt de vista actual, dels folkloristes de la primeria del XX, i ens va deixar un testimoni excepcional del paisatge musical de la Breda del seu temps. Que aquestes pàgines siguin record i homenatge per un *Frare del Orga* que va fer possible que quasi dos-cents anys després de l'inici del seu recull siguem una mica més conscients de la riquesa musical de la nostra terra.

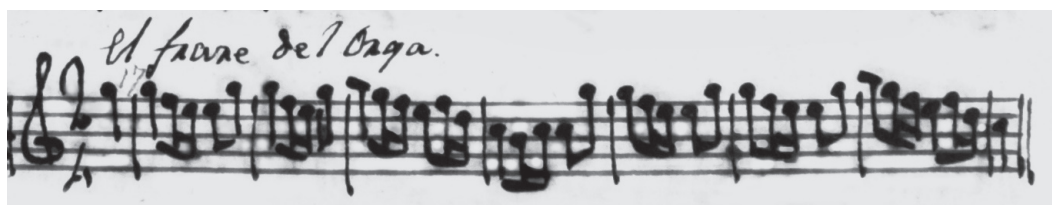
Criteris de transcripció

El quadern que ocupa aquesta publicació es va escriure entre 1826 i 1844 de mans d'un organista i, com és lògic, la forma d'escriure i llegir la música de Jaume Adrobau seguia la tradició eclesiàstica de l'època.

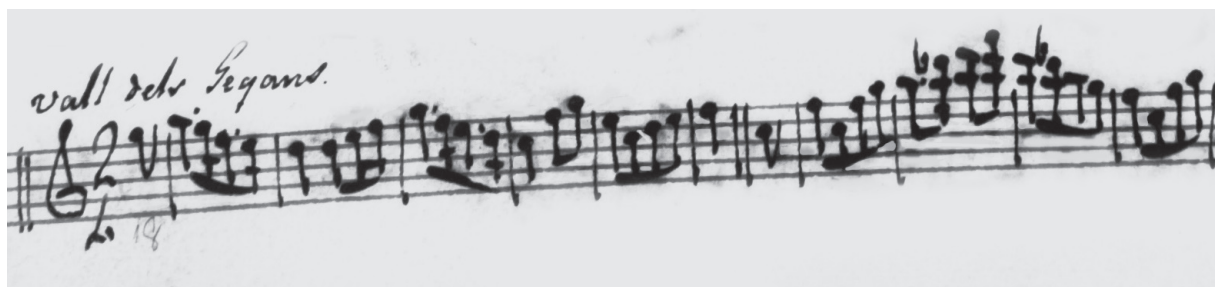
Hem decidit transcriure el quadern d'una manera el més filològica possible, és a dir, es respectarà al màxim l'escriptura de l'original, tant pel que fa a lletra com a solfa. D'aquesta manera, ens trobem que l'autor utilitzava les dobles barres com a signes de repetició i les col·locava on convenien, si calia enmig d'un compàs: així obviava les caselles de repetició. Hem considerat que això no dificulta la lectura des d'uns ulls actuals. També s'han respectat les agrupacions de notes, ja que en tradicions antigues podien respondre a criteris interpretatius. En el cas de la majoria dels tresets, tots de corxera en el manuscrit, Adrobau simplement agrupava les notes de tres en tres. Com que totes les peces estan escrites en clau de Sol en segona i els números de compàs corresponen a la manera actual, s'han mantingut com a l'original i no ha fet falta incipits. Pel que fa a títols, notes o lletres de cançons (en el cas de la nadala final), es respectarà la grafia original, de manera que *Vall Yngles*

no es canviarà per *Ball Anglès*, per exemple. Creiem que això no en dificultarà la comprensió.

Com que es tracta de peces molt curtes en la gran majoria dels casos, suposem que es tocaven diverses vegades seguides; és per això i per intentar fer entenedores les repeticions de frases, que s'han afegit silencis en compassos incomplets. També hem afegit notes explicatives quan ens trobem amb silencis relatius, signes de difícil interpretació o qüestions que poden plantejar dubtes. Qualsevol afegit al pentagrama s'escriurà entre claudàtors. Pel que fa a la numeració dels compassos, les anacrusis no es consideraran i els compassos amb una barra de repeticio al mig es comptaran com un de sol.

Fragment del manuscrit original

Fragment del manuscrit original

ELS LLIBRES D'ORGUE

Per Xavier Orriols i Sendra

Una quarantena d'anys enrere, al nostre país es va posar en marxa un procés de restauració instrumental en el món de la música tradicional i popular, juntament amb el restabliment, i també la implantació, de molts exercicis que llavors anomenàvem folklòrics i que amb els anys s'han convertit en un dels pilars de l'associacionisme cívic del nostre poble. Aquest fenomen social, que alguns historiadors clarament relacionen amb l'adveniment de la democràcia, caldria situar-lo incipientment ja en els darrers anys de la dictadura franquista.

En aquells temps, tant la presència com la incidència de determinats instruments de la música popular eren realment precàries i fins testimonials, i aquells que havien sobreviscut eren apreciats sola-

ment en contorns molt precisos. Un model paradigmàtic seria el de les gralles i els grallers, imprescindibles per enlairar castells, torres i pilars, a més de dispensar un dels sons característics i emblemàtics de les festes majors d'unes poques comarques. En un altre registre i altres contrades podríem esmentar també el flabiol dels flabiolaires. D'altres instruments com la cornamusa o sac de gemecs, només en quedava testimoni documental, literari i iconogràfic o d'estricta tradició oral, incardinada en el llenguatge per la via de la frase feta, la dita o bé la metàfora.

Aquells músics que circumstancialment ens veíem implicats en aquell fogueró que en poc temps uns aires nous convertirien en esplèndida foguera, coneguérem ben aviat l'existència dels anomenats

Claustre del Monestir de Sant Salvador, Breda.

EL LLIBRE D'ORGANISTA DE BREDÀ: Comentari musical

Per Josep Crivillé i Ramon Vilar

Introducció

Fer una aproximació musical al llibre d'organista de Breda és una tasca una mica entretinguda a causa de l'extensió i varietat de melodies que conté.

En primer lloc es fa necessari establir una certa classificació temàtica de les peces –en l'absència d'índex al manuscrit original– per a copsar l'abast del seu repertori. Així, doncs, hem agrupat les melodies en els següents capítols: ball pla, passades, contrapassos, sardanes, corrandes, altres balls i danses, cançons, melodies amb nom d'instruments i, finalment, hem intentat observar la popularitat de certs temes melòdics a l'època d'aquests manuscrits i com han passat el sedàs del temps.

En segon lloc, ens trobem davant d'un "llibre d'orgue" atípic, com molt bé indica en Joan Pellisa en el primer capítol. És un recull destinat a ser interpretat amb gaita o cornamusa¹, però recollit, melodia a melodia, per un eclesiàstic organista, Rvdm. Jaime Adrobau, en un temps històric complicat. L'orgue del monestir de Sant Salvador de Breda està emmudit. Ens movem entre les dates de 1826 i 1844², un període que abasta la fi de la guerra del Francès (1808-1814) amb les seves seqüeles³ i els períodes agitats d'alternança entre els absolutistes i els liberals amb les diferents desamortitzacions de béns eclesiàstics, la més important de les quals, tot i que no la darrera, va ser la del 1836. No sabem si mai aquest llibre va ser interpretat a l'orgue. Només sabem que el recol·lector i autor del manuscrit era organista i que tal vegada havia tingut la intenció de fer-ne ús, i allà es va quedar fins que va fer cap a la Biblioteca Nacional de Catalunya juntament amb

la documentació que es conservava d'aquest antic cenobi benedictí.

En tercer lloc és un veritable mosaic de melodies, d'un interès indubtable, les quals ens fan un cert retrat etnològic de la població de Breda de la primera meitat del segle XIX. La documentació és purament musical, no hi ha altres informacions escrites que ens descriguin aquella realitat social, però només les melodies i els títols corresponents o la seva absència ja ens faciliten la possibilitat de fer-nos unes quantes preguntes sobre el context d'aquest quadern. La primera seria: són exclusives de Breda aquestes melodies? N'hem de limitar l'execució a aquest nucli urbà? O més aviat formen part d'un àmbit geogràfic més ampli? Sembla que podem afirmar que aquest recull de "cançons per a tocar amb la gaita" té d'entrada una adscripció rural, però no podem descartar tampoc una certa influència urbana o de ciutat, i això sense moure'ns de la música estrictament popular. Per una banda, per exemple, hi ha l'absència de peces confiades al violí contràriament a la indicació explícita de peces per a "gaita" i "flubiol". Tanmateix hi ha la presència de balls populars com el ball pla, les passades, els contrapassos, les sardanes, les corrandes, els balls de bastons, etc., però per una altra banda també hi trobem, tot i que de forma esparsa, balls rituals i corporatius, d'entremesos, minuets, algun rigodon, el ball "inglès" vell i nou... No ens fa pensar això en una adscripció més urbana? És lícita, però, aquesta distinció? No hi ha contradanses ni *passepied* –ja ha passat l'època– i en canvi el vals (ball ja de moda aleshores) pràcticament no hi és present. Per què, això? És a causa d'un cert criteri selectiu del recol·lector? Com també sobta, donada la proximitat de l'àrea geogràfica, l'absència de referències explícites al "ball de les gitanes", tot i que la presència de dos fandangos (85 i 95) i de les dues variants de Ball anglès, indirectament, ens hi poden fer pensar.

1 Diu l'encapçalament del manuscrit: "Estas diferentes canciones para tocar con la gaita..."

2 Són les úniques dates que apareixen en el manuscrit.

3 Recordem que el 1823 els Cent Mil Fills de Sant Lluís entren a Espanya i acaben amb el Trienni Constitucional (1820-1823).

1. BALL PLA

Aquest ball de parelles, tan present a tot Catalunya, especialment des del segle XIX, està representat en aquest llibret d'organista per 14 melodies⁴. Presenten la particularitat que totes són escrites en ritme ternari llevat de la núm. 86 que hi és en binari. És una raresa, certament, ja que l'essència d'aquest ball és ternària, però no del tot impossible en el conjunt de manifestacions del ball pla. El ritme ternari, per la seva banda, el trobem diferenciat entre 8 melodies en compàs 3/8 i 5 melodies en 3/4. Escrits tots en tonalitat major presenten una estructura formal força semblant a base de dues frases (A-B) amb dos membres cada una subdividits en quatre incisos; així ho veiem en 10 melodies, però també hi són presents estructures irregulars com les que trobem a la melodia 18 (A-B-b'), a la 20 (A-B), a la 27 (a-b-a) i a la 86, que sembla com si fos inacabada⁵.

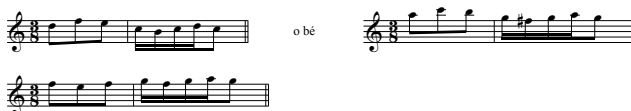
Quant al nombre de compassos, una dada que també és un factor que identifica la dansa popular, trobem que 7 melodies consten de 16 compassos (mesura molt habitual en el ball popular), 2 melodies en tenen 15, n'hi ha 2 de 12, 1 de 18, 1 de 16, 1 de 13 i finalment 1 de 10 (la núm. 86). Com a particularitats hi trobem la presència de terceres paral·leles en tot el discurs melòdic (la núm. 12) i parcialment en uns compassos de la núm. 19. Tanmateix cal assenyalar la semblança que hi ha entre el disseny melòdic de la peça núm. 20 i la nadala tradicional que comença: "Pastors tots anem" (*Pastors d'Andorra*). Sembla com si vinguessin d'un mateix model melòdic:

4 Melodies núm.: 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 26, 27, 32 i 86.

5 Per a referenciar les anàlisis de les estructures formals, utilitzem la terminologia destinada a les anotacions de les formes monòdiques: incisos, membres, frases i períodes, si és el cas.

El ball pla és una mena de dansa baixa que es caracteritza, tal com indica el nom, per un punteig suau, per un moviment dels peus lliscant a poca distància de terra i per l'absència de salts. L'àmbit melòdic de la seva melodia, en canvi, pot ser força extens. Així ho veiem en aquest grup de peces on en trobem 10 que es mouen a la distància intervàlica d'8a i 9a, i 4 en l'àmbit de 6a. Per una altra banda, és de remarcar un element melodicorítmic que és força freqüent en aquests balls plans.

2. PASSADES

Al *Diccionari de la dansa*⁶ el nom de *passada* es defineix de dues maneres tot i que les dues alludeixen a un mateix esdeveniment festiu. La primera és "la cercavila que fan els músics pels carrers de les poblacions, sonant marxes i altres toques apropiades, les vigílies i dies de festes majors". La segona fa una precisió: "Ball de la Passada. Ball que feien la vigília de la festa major, el qual recorria els principals carrers de la població com per anunciar la festa". Les dues definicions coincideixen en el fet de "recórrer" els carrers de les poblacions. Es tracta d'una cercavila dansada a la manera d'una farandola o d'unes corrandes fent una tirallonga o filera amb les mans agafades tot saltant al ritme de la música.

En el llibre d'organista de Breda hi ha 4 passades (amb el títol original de "Pasada" per a cada una d'aquestes melodies). De compàs binari, totes presenten un aire rítmic saltador amb un disseny melòdic notable, d'expressió alegre i àmbits d'8a i de 9a. El nombre de compassos de cada una d'aquestes passades obeeix el cànon bàsic de 8 compassos per frase, tot i que el nombre total oscil·la segons les repeticions que es facin de cadascuna: 16, 24, 12 i 62. La forma està basada en dos temes A-B.

6 Pujol, Francesc; Amades, Joan. *Diccionari de la dansa*. Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda. Romaguera, 1936, pàg. 364 (Obra del Cançoner Popular de Catalunya – Volum I).

Partitures

Llibre de llibertats d'orgue de Jayme Adrobau

Breda, 1826 - 1844

Transcripció: Joan Pellisa

1. Contrapàs serdà

105

111

117

122

128

134

140

146

152

158

Complemento para la Sardana

164

170

V. S. La Sardana
tendrá presente el uso
por las demas Sardanas
para disponer de el Con-
trapunt

175 Primera parte

180

Segunda parte

186

191

Cosita

Se repi

ta hasi
el señal
la segunda
parte

195 Tercera parte

200

2. Contrapas llarch

3. Contrapas curt

6

12

18

24

30

36

41

46

52

* Interpretem com a signe de repetició.

4. Serdana

Measures 1-19 of the Serdana piece. The notation is in 6/8 time, featuring a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together. Measure 19 ends with a repeat sign.

5. Otra

Measures 1-21 of the Otra piece. Measures 1-5 are in 6/8 time. From measure 6 onwards, the time signature changes to 3/4, indicated by a single '3' above the staff. The notation includes various note values and rests. Measure 21 ends with a repeat sign and an asterisk.

* Suposem que es repeteix per acabar al compàs 8, 12 o 16.

6. Otra

7

13

19

3as

**

* Silenci relatiu, per anar al compàs 8 ha de ser de negra sense punt.

** Silenci relatiu, per anar D.C. ha de ser de negra sense punt.

7. Otra

6

11

16

21

3as

*

**

* Silenci relatiu, només per continuar.

** Silenci relatiu, només per anar al compàs 16.

8. Otra

[sic.]

3as

7

13

*

3as

18

**

* Silenci relatiu, només per anar al compàs 9.

** Silenci relatiu, només per anar D.C.

9. Vall Yngles Nou

3as

5

10

14

3as

20

10. Vall Yngles Vell

11. Gayta

